

DINO BUZZATI

İtalyanca
Aslından Çeviren
Esmâ Fethiye
Güçlü

Öykü

BALİ VERNA'NIN

ÇOKÜŞÜ

BALIVERNA'NIN ÇÖKÜŞÜ

Baliverna'nın çöküşüyle ilgili dava bir hafta sonra başlıyor. Başışma ne işler gelecek bakalım. Gelip beni tutuklarlar mı acaba?

Korkuyorum. Kimsenin aleyhime tanıklık etmeyeceğini, sorgu hâkiminin elinde olaydan benim sorumlu olduğuma dair en ufak bir ipucu olmadığını, bir sanık olsam bile sonunda kesinlikle suçsuz bulunacağımı, olayla ilgili sessiz kalmamın kimseye zararı olmayacağını ve durup dururken itirafçı olmamın sanığa bir faydası olmayacağını kendime tekrar tekrar hatırlatmama gerek yok. Bunların hiçbiri teselli edemez beni. Yetmezmiş gibi, davada birinci dereceden şüpheli, Mühendis Dogliotti, yakalandığı hastalık yüzünden üç ay önce öldü. Geriye bir tek belediye meclisi üyesi kalıyor. Yine de bu suçlama bir formaliteden ibaret. Daha beş gün önce göreve gelen biri nasıl suçlanabilir ki? Yerine geldiği görevli suçlanabilirdi belki ama o da olaydan bir ay önce öldü. Kanunlar, suçluları mezarın karanlıklarına kadar kovalayamaz ya.

Felaketin üzerinden iki yıl geçmiş olsa da hatırası herkesin zihninde capcanlı duruyor. Baliverna, San Celso keşişleri tarafından on yedinci yüzyılda, şehrin dışına tuğlalarla örölmüş oldukça kasvetli, dev bir binaydı. Tarikat, on sekizinci yüzyılda ortadan kalkınca bina bir kışla olarak kullanıldı ve savaşa kadar askeriyenin idaresinde kaldı. Sonrasında terk edilen binaya, bir zaman sonra, yetkililerin de sessiz kalıp rıza göstermesiyle, yerinden yurdundan

edilenler, başını sokacak yeri olmayanlar, bombalar yüzünden evleri yıkılan garibanlar, evsiz barksızlar, berduşlar, biçareler, hatta ufak bir grup çingene yerleşti. Geçen zamanın sonunda, belediye yapıya el koyarak binada oturanları kayıt altına aldı, zaruri ihtiyaçları karşılayıp sorun çıkaran tipleri uzaklaştırarak işleri düzene soktu. Yine de civardaki çeşitli hırsızlık olayları yüzünden Baliverna, kötü şöhretinden hiç kurtulamadı. Bir suç yuvası olduğunu söylemek abartılı olabilir belki ama artık geceleri zorunlu kalmadıkça kimse binanın yakınlarından geçmiyordu.

Baliverna zamanında şehirden çok uzak bir yere inşa edilmişti ama yüzyıllar içinde şehrin dışındaki yerleşim alanları genişleye genişleye neredeyse binanın olduğu yere kadar ulaşmıştı. Yine de çok yakınında evler yoktu. Bu çirkin, sevimsiz bina; demiryolunun, bakımsız arazilerin, molozların ve yıkıntıların ortasında, dilencilerin mesken tuttuğu teneke kulübelerin üzerinde yükseliyordu. Baliverna, aynı anda hem bir hapisaneyeye hem bir hastaneye hem de bir kaleye benziyordu. Dikdörtgen biçiminde inşa edilmiş binanın uzunluğu yaklaşık seksen metre, genişliği ise yüksekliğinin yarısı kadardı. İçeride bomboş, geniş bir avlu vardı.

Cumartesi ve pazar günleri öğleden sonra, bir entomolog olan kayınbiraderim Giuseppe'yle birlikte oraya girdik. Giuseppe binanın çevresindeki çimenlik alandan bir sürü böcek toplardı. Bu geziler, biraz hava alıp birlikte vakit geçirmek için bahane oluyordu bize.

Doğrusu, binanın bu kasvetli görüntüsü, onu gördüğüm ilk günden beri itici gelmişti bana. Tuğlaların rengi, duvarlardaki delikler, yamalar, destek niyetine dikilmiş kirişler binanın köhneliğini ele veriyordu. Özellikle de arka duvar her yeri aynı, bomboş

yüzeyle, pencerelerden çok mazgalların deliklerini andıran eğri büğrü yarıklarıyla çok dikkatimi çekiyordu. Bu haliyle duvar, binanın balkonlar ve pencereler sayesinde biraz olsun hava alan ön cephesinden daha yüksek görünüyordu. “Sence de duvar biraz eğik değil mi?” diye sormuştum bir gün kayınbiraderime.

Gülmüştü bu soruya. “Değildir umarım. Sana öyle geliyordu. Yüksek duvarlar hep öyle gelir insana.”

Temmuz ayında bir cumartesi günü yine bu gezintilerden birine çıkmıştık. Kayınbiraderim iki küçük kızını ve üniversiteden meslektaşı Profesör Scavezzi’yi de yanında getirmişti. Zooloji profesörü olan Scavezzi, kırk yaşlarında solgun benizli, ağırkanlı bir adamdı. Samimiyetsiz, kendini beğenmiş bir tip olduğu için hiç hoşlanmamıştım ondan. Kayınbiraderim onun çok bilgili bir bilim adamı ve iyi bir insan olduğunu söylese de ben adamın budalanın biri olduğunu düşünüyordum. Öyle olmasa sırf kendisi bilim adamı olduğu, bense terzi olduğum için o kadar yukarıdan bakmazdı bana.

Baliverna’ya varınca az önce bahsettiğim arka duvarın dibinde dolaşmaya başladık. Aynı yerde, çocukların futbol oynadığı toz toprak içinde bir saha vardı. Sahanın iki tarafına kale niyetine direkler dikilmişti. Ama çocuklar o gün orada değildi. Çocuklu kadınlar sahanın kenarında, yol boyunca uzayıp giden çimenlere oturmuş güneşleniyordu.

Öğle vaktiydi ve etrafta ara sıra binanın içinden gelen sesler dışında ses duyulmuyordu. Güneş hiç parlamadan solgun ışığını binanın kasvetli duvarına yansıtıyor, cansız bayrakları andıran hareketsiz çamaşırların asıldığı direkler pencerelerden dışarı uzanıyordu. Dışarıda yaprak bile kıpırdamıyordu.

Tırmanmayı pek sevdiğimden diğerleri böcek ararken şekilsiz duvara tırmanmak geldi içimden. Deliklere, tuğlaların çıkıntılı köşelerine, çatlaklarda sağa sola sıkışmış demir çubuklara tutunabilirdim tırmanırken. En tepeye kadar tırmanmaya da niyetim yoktu zaten. Vücudumu biraz esnetip kaslarımın gücünü test etmek istiyordum sadece. Çocukça bir hevesti, kabul ediyorum.

Önüne duvar örülerek kapatılmış büyük kapının kenarlarındaki kırıslara tutunarak birkaç metreyi hiç zorlanmadan tırmandım. Pervazın üzerine çıkınca sağ elimi, yarım daire şeklindeki oyuntuyu kapatan ve mızrağa benzeyen paslı demir çubuklardan birine uzattım (eskiden bu oyuntuda bir azizin resmi vardı belki de).

Mızrağın ucunu sıkıca tutup kendimi yukarı çektim ama tam o sırada demir çubuk kırılıp yerinden koptu. Neyse ki yerden sadece birkaç metre yukarıdaydım. Diğer elimle duvara tutunmaya çalışsam da dengemi kaybedince geriye doğru atlayıp ayaklarımın üzerine düştüm. Yere biraz sert çarpsam da bir yerimi incitmedim neyse ki. Kırılan demir de peşimden geldi.

Neredeyse aynı anda demir mızrağın arkasından ona bağlı başka bir çubuk yerinden oynadı. Biraz daha uzun olan bu çubuk, tam ortadan, yukarıdaki çıkıntıya doğru dikine uzanıyordu. Bu demir oraya destek niyetine konmuş olacak ki çubuk düşünce dayanağını kaybeden –üç tuğla büyüklüğünde taş bir levha biçimindeki– çıkıntı da yerinden ayrıldı. Ama yere düşmek yerine yarısı içeride, yarısı dışarıda yamulup olduğu yerde kalakaldı.

Binaya istemeden verdiğim zarar bu kadarla kalmadı. Yerinden oynayan destek taşı, aşağı yukarı bir buçuk metre uzunluğunda eski bir direğe bağlıydı. O direk de balkona benzeyen başka bir çikmayı ayakta tutuyordu (ben binanın, dev duvarda ilk bakışta

fark edilmeyen bu kusurlarını yeni yeni fark ediyordum tabii). İki çıkıntının arasına öylece sıkıştırılıvermiş bu direk, duvara sabitlenmemişti. İlk taş yerinden oynadıktan iki üç saniye sonra direk dışarı doğru eğilmiş, ben de başıma demir çarpmasın diye tam zamanında geriye atlayarak yere düşmüştüm.

Bitmiş miydi? Her ihtimale karşı duvardan uzaklaşıp otuz metre kadar ötede duran diğerlerinin yanına gittim. Dördü de ayakta durmuş, benim olduğum tarafa doğru dönmüştü. Ama bana bakmıyorlardı. Yüzlerinde asla unutamayacağım bir ifadeyle başımın üzerinde yükselen duvara bakıyorlardı. Tam o sırada kayınbiraderim bağırmaya başladı. “Aman Tanrım, şuraya bak! Bak!”

Arkama döndüm. Geniş duvarın balkonun üstünde, biraz sağdaki düz, pürüzsüz yüzeyi belli bir noktada şişmeye başlamıştı. Arkasından sivri bir şey batırılan gergin bir kumaşa benziyordu. Duvarı baştan aşağı titreten hafif bir sallantıdan sonra tuğlaların arasında uzun, ince bir bombe oluştu. Sonra tuğlalar, dökülen çürük dişlerin arkalarında bıraktığı boşluklar gibi oyuklar bırakarak yerlerinden düşmeye başladı. Tozlu döküntülerin arasında karanlık bir yarık açıldı.

Birkaç dakika mı sürmüştü, yoksa birkaç saniye mi? Hiç bilmiyorum. Bütün bunlar olurken –belki deli olduğumu düşüneceksiniz ama– binanın derinliklerinden boru sesini andıran kederli bir uğultu yükseliyordu. Bir yandan da etrafta köpekler uluyordu.

Bu noktada hatırladıklarım birbirine karışıyor. Ben nefes nefese koşarak uzakta kalan arkadaşlarıma yanına gitmeye çalışırken çimenlik alanın kenarında korkuyla zıplayıp çığlıklar atan kadınlardan biri yerlerde yuvarlanıyordu; yarı çıplak haldeki bir genç

kız, en üstteki pencerelerin birinden merakla başını uzatırken onun alt katında kalan yarık gittikçe açılıyordu. Bu akıl almaz manzara, duvarın göz açıp kapayıncaya kadar boşluğa devrilmesiyle devam etti. En sonunda binanın tepesinde açılan yarıkların arkasında, avlunun gerisinde kalan dev kütle, yıkılan duvarın gücüne karşı koyamayarak ağır ağır hareket etti.

Sonra yüzlerce bombardıman uçağından aynı anda bomba düşüyormuş gibi korkunç bir gümbürtü duyuldu. Yer sarsılıyor, dev binanın yıkıntıları, etrafa yayılan sarı toz bulutu yüzünden görünmüyordu.

Bütün bunlardan sonra eve yürüdüğümü hatırlıyorum. O uğursuz yerden ve insanlardan telaşla uzaklaşırken müthiş bir hızla yayılan haberi alan herkes, dehşet dolu gözlerle bana bakıyordu. Belki de toza bulanmış kıyafetlerim yüzünden bakıyorlardı. Özellikle de kayınbiraderimin ve iki kızının korku ve merhamet dolu bakışlarını hiç unutmuyorum. Hiçbir şey söylemeden, ölüme mahkûm edilmiş bir adama bakar gibi bakıyorlardı bana. (Bana mı öyle gelmişti yoksa?)

Eve vardığımda, evdekiler şahit olduklarımı öğrendiyse de sarsılmış halim kimseyi şaşırtmadı. Günlerce hiç kimseyle konuşmadan kendimi odama kapatıp gazete bile okumayışıma da şaşırmadılar. (Nasıl olduğumu sormak için yanıma gelen kardeşimin elindeki gazeteye şöyle bir bakmıştım sadece. Gazetenin ilk sayfasında, sonsuz gibi görünen uzun bir sıraya dizilmiş siyah cenaze arabalarının olduğu büyük fotoğrafı görmüştüm.)

Ben mi neden olmuştum bu kadar insanı öldüren bu katliama? O dev kale, benim kırdığım o demir çubuğun neden olduğu zincirleme etkiyle mi yerle bir olmuştu yani? Zamanında binayı

inşa edenler kötü bir niyetle, binanın bütün dengesini, yerinden oynatılırsa her şeyin birbirinden ayrılacağı o minik, demir çubuğa yükleyerek gizli bir denge oyunu mu oynamışlardı yoksa? Peki kayınbiraderim, iki yeğenim ve Scavezzi görmüşler miydi yaptığım şeyi? Kimsenin hiçbir şeyden haberi yoksa Giuseppe neden o günden beri benimle karşılaşmaktan kaçınıyordu? Yoksa kendime ihanet etme korkusuyla, farkında olmadan ben mi ondan kaçırıyordum?

Profesör Scavezzi'nin beni görmek için rahatsız edici ısrarına ne demeli? Pek varlıklı bir adam sayılmaz ama o zamandan beri dükkânıma gelip on takım diktirdi bana. Provalara geldiğinde de yüzünde o sahte gülümseme oluyor hep. Gözlerini de bir an olsun üzerimden ayırmıyor. Yetmezmiş gibi, bir de insanı çileden çıkaran bir ukalalıkla istemediği bir piliyi kaldırmamı, iyi oturmadığı bahanesiyle omuzlarını, kolundaki düğmeleri, klapalarının genişliğini değiştirmemi istiyor beyim. Her zaman tadilat yapılacak bir şeyler çıkarıyor. Her kıyafet için altı yedi prova. Arada bir de aynı soruyu soruyor bana. "O günü hatırlıyor musunuz?"

"Hangi günü?" diyorum.

"Baliverna'daki günü işte canım!"

Yüzünde bir hinlikle, bir şey ima eder gibi göz kırıyor sanki.

"Nasıl unutabilirim ki?"

Başını iki yana sallayıp cevap veriyor bu defa. "Tabii ya... Nasıl unutabilirsiniz ki?"

Mecburen olmayacak indirimler yapıyorum ona. Bu gidişle işi batıracağım ama adam farkına varmamış gibi davranıyor. "Evet,

tabii,” diyor. “Size kıyafet diktirmek pahalı ama bu paraya değiyor doğrusu.” Budala mı bu adam, yoksa bu küçük, pis şantajlardan keyif mi alıyor?

Evet. Bu adam, o çok önemli demir çubuğu kırdığımı gören tek kişi olabilir. Her şeyi anladı belki de. Beni ihbar edip herkesin nefretini bana çevirebilir. Ama adam tam bir şeytan. Konuşmuyor ki. Dükkâna geliyor, yeni bir elbise sipariş ediyor, gözünü üzerimden ayırmıyor. Hiç ummadığım bir anda beni köşeye sıkıştıracağı günü bekliyor. Ben fareyim, o da bir kedi. Pençelerini birden batıracağı ana kadar benimle oynuyor. Davanın başlamasını bekliyor. Umulmadık bir anda davanın seyrini değiştirecek. En can alıcı noktada kalkacak ayağa. “Bu çöküşe kimin neden olduğu bilen tek kişi benim!” diye bağırarak. “Olanları kendi gözlerimle gördüm.”

Bugün flanel bir takımın provası için geldi yine. Her zaman-
kinden tatlı dilliydi. “Ee işin sonuna geldik artık!” dedi. “Hangi işin?” diye sordum. “Hangi işin olur mu canım! Davadan bahsediyorum! Bütün şehir bu davayı konuşuyor! Eh, siz de pek dalgınsınız bakıyorum,” dedi. “Baliverna’nın çöküşünden mi bahsediyorsunuz?” diye sordum.

“Tabii. Baliverna... Gerçek suçluyu bulabilecekler mi bakalım!”

Bunu söyledikten sonra abartılı bir tavırla selamladı beni. Onu kapıya kadar geçirdim. Merdivenlerden inene kadar bekledim, kapıyı kapatmadım. Sonra gözden kayboldu. Etraf sessiz şimdi. Korkuyorum.